

«نقش نورپردازی در ارتقای کیفیت زندگی شبانه در کلانشهرها»

نمونه موردی: خیابان ولیعصر، تهران

سیدمهدی قرشی نژاد^{۱*}، رها بحتویی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری گرایش منظر

m.ghorashinezhad@yahoo.com

چکیده

امروزه زندگی شهری سبب گشته دامنه فعالیت شهروندان تا پاسی از شب ادامه یابد و بدین ترتیب حیات شبانه تبدیل به قسمتی از زندگی شهری، به ویژه در کلان شهرها شده است. بنابراین جهت ایجاد بستر مناسب و امن و همچنین ارتقاء کیفیت زندگی شبانه در کلان شهرها، طراحی نورپردازی مورد توجه طراحان قرار می‌گیرد. هم اکنون در بسیاری از کلانشهرهای دنیا استفاده منطقی و ضابطه مند از نور باعث شده تا زندگی شبانه در فضاهای شهری تصویری پویا و شاداب در ۲۴ ساعت شبانه روز را به همراه داشته باشد، که همین امر نه تنها به حفظ سرزندگی محیط های کلان شهرها کمک می کند، بلکه باعث رونق فعالیت های اقتصادی و همچنین صنعت گردشگری می گردد.

این مقاله بر آن است تا با آشنایی بر ضرورت وجود نور به عنوان یکی از اصلی ترین عناصر بصری در سیمای شهری به بررسی نقش نورپردازی شهری در تأمین سرزندگی شهر و نقش ارتقاء دهنده ی آن در کیفیت زندگی شبانه بپردازد. در این مطالعه با استفاده از روش تحقیق توصیفی تحلیلی و ابزار کتابخانه، در ابتدا برای نشان دادن تأثیر روشنایی بر عملکرد افراد در فعالیت های شبانه در کلان شهرها، به بررسی و مطالعه ی معیارهای ایجاد کیفیت زندگی شبانه پرداخته شده است. در ادامه تحقیقی پیرامون نقش مؤثر نورپردازی در ایجاد احساس امنیت در کالبد شهر، سرزندگی و شادابی در محیط های شهری، و همچنین ساماندهی سیمای شهر در شب انجام شده است. در انتها با استفاده از برداشت های میدانی و مشاهده به بررسی شاخص های ذکرشده در نمونه مورد مطالعه پرداخته، سپس معیارهای کیفیت نورپردازی به صورت پیشنهادی مطرح شده است.

واژه‌های کلیدی: حیات‌شبانه، سرزندگی و شادابی فضاهای شهری

۱- مقدمه

زندگی انسان‌ها طی سالیان طولانی دچار تحولات و تغییرات فراوانی شده است به طوری که سبک و سیاق، تعاریف و ... به طور کلی دگرگون و متحول شده اند. که تعریف شب و حیات‌شبانانه نیز از این جرگه خارج نبوده‌اند. بر اساس تعاریف ارائه شده، زندگی شهری تنها راه رفتن در خیابان‌های شهری شلوغ و پرازدحام و زیستن در آپارتمان‌های کوچک، کارکردن روزانه و به هنگام شب خسته و خواب‌آلوده رفتن به خانه نیست بلکه بنا به تعاریف نوین، زندگی شب^۱ شامل تفریحات مختلفی است که ساعات پایانی شب شروع و تا ساعات اولیه صبح ادامه پیدا می‌کند که شامل کنسرت‌های موسیقی، رستوران‌ها، سینما و ... می‌شود که مستلزم زندگی شهرنشینی سوپرمدرنیته امروزی است که بتوان از تمامی ۲۴ ساعت شبانه روز بدون وقفه به تولید، ارائه خدمات و توسعه اقتصادی پرداخت و هرچه سریعتر به شکوفایی اقتصادی هرچه بیشتر دست یافت.

در این بین تهدیدهای بسیاری در رسیدن به حیات‌شبانانه ایده‌آل وجود دارد که می‌توان از آنها به عدم احساس نیاز به حیات‌شبانانه، عدم احساس امنیت کافی در شهرها در ساعات پایانی شب، عدم وجود مکان‌های با سرویس‌دهی ۲۴ ساعته اعم از فرهنگی، تجاری و تفریحی و نبود حمل‌ونقل عمومی کافی و مناسب در تمامی ساعت شبانه‌روز اشاره کرد که جدی بر شکوفایی حیات‌شبانانه هستند.

۲- حیات‌شبانانه، التزام شهرنشینی سوپرمدرنیته

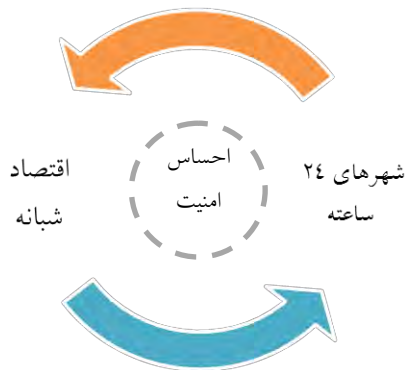
پس از انقلاب صنعتی، تولید انبوه و به وجود آمدن مفهوم زمان کار، زندگی شهری و رفتارهای شهروندان تحت تاثیر این واقعیت قرار گرفت که زمان‌هایی که به آنها اوقات فراغت اطلاق می‌شود - اوقات که باقی‌مانده از زمان کار در طول روز یا هفته- به دلیل ازدحام و شلوغی، در صف‌های طولانی تلف می‌شوند و همواره شهروندان دچار مشکل کمبود وقت خواهند بود. (فکوهی، ۱۳۸۳) این مقوله مدیریت، برنامه‌ریزی و طراحی شهری را برآن داشته است که به اهمیت زمان‌های مرده و بدون فعالیت شهرها یعنی غروب و شب به منظور ایجاد مفاهیم اقتصاد شبانه و مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته، توجه دقیقی داشته باشند.

مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته - شهری که هرگز نمی‌خوابد- ابتدا در شهر نیویورک، در دهه ۲۰ قرن حاضر برای ایجاد تصویر ذهنی از شهری فریبنده و پر جنب و جوش - به ویژه شب- که همواره اتفاقی در خیابان‌هایش در حال وقوع است، به وجود آمد. پس از آن در سال ۱۹۹۳ در انگلستان در کنفرانس بسوی شهر ۲۴ ساعته نگاهی دقیق به راهبردهای احیاء مراکز شهری در زمان شب انجام شد.

اقتصاد شبانه نیز از دیگر محرک‌های توجه به حیات‌شبانانه است. اقتصاد شبانه شعار جذابی برای رونق هرچه بیشتر فعالیت‌های اقتصادی و توسعه است که هدف یک شهر را برای معرفی خود به عنوان یک مکان قابل زندگی از طریق گسترش تفریح، سرگرمی، خرید و سایر فعالیت‌های اوقات فراغت در ساعات بیشتری از شبانه روز بیان می‌دارد. (سعیدی رضوانی & سینی چی، ۱۳۸۵، ص. ۲)

بنابر تعاریفی که از شهرهای ۲۴ ساعته و اقتصاد شبانه ارائه شد، این مفاهیم همواره دارای ارتباط دو طرفه و تنگاتنگ با یکدیگر هستند به منظور ایجاد این چرخه نیاز به داشتن مناطق پرتحرک و قابل نظارت است که خود زمینه ساز امنیت و ایجاد حس امنیت است. به این ترتیب ایجاد حس امنیت از دیگر شاخص‌های بسیار تاثیر گذار در ایجاد حیات شبانه و در نتیجه آن خلق حس شادابی و سرزندگی در فضاهای شهری می‌شود.

^۱ Nightlife

شکل ۱ ارتباط احساس امنیت در مقوله حیات شبانه با مفاهیم شهرهای ۲۴ ساعته و اقتصاد شبانه

۳- معیارهای ایجاد کیفیت زندگی شبانه

شب و حیات شبانه همواره به دلیل تاریکی و عدم وجود نور و روشنایی که شهرها و فضاهای شهری ما بر اساس آنها طراحی و برنامه‌ریزی شده‌اند و به شهروندان و کاربران فضا، هیچ‌گونه حس امنیتی را منتقل نمی‌کنند که در نتیجه آن ترس از وقوع جرم باعث کاهش حضور افراد، کاهش نظارت طبیعی بر فضا و زمینه‌ساز بروز بزه‌کاری‌های اجتماعی می‌شود. بسیاری از مردم، به خصوص افراد مسن و زنان از مراکز شهری در شب به خصوص در تعطیلات آخر هفته، استفاده نمی‌کنند. که دلایل اصلی آن، ترس از رفتارهای ضد اجتماعی و تعداد کم فعالیت‌های جذاب برای آنها عامل اصلی این اتفاق است. (Davies, 2011, p. 17)

به همین منظور چشم اندازی برای ارتقاء هرچه بیشتر کیفیت حیات شبانه ترسیم شده است که در ادامه به آن اشاره می‌شود:

- بهبود تصویر عمومی نسبت به حیات شبانه.
- حمایت گسترده و دسترسی بیشتر به امکانات مرکزی و اصلی.
- کاهش نرخ جرم و جنایت و رفتارهای ضد اجتماعی.
- ایجاد یک اقتصاد موفق در دراز مدت.

البته بسیاری از چشم‌اندازهای ارائه شده در بالا دارای جنبه‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی هستند که از بحث این گزارش خارج هستند و بنا به موضوع تنها به بررسی جنبه‌های کالبدی و طراحی که یعنی ایجاد حس امنیت، شادابی و سرزندگی به کمک محیط مصنوع، پرداخته می‌شوند که می‌توان این چشم‌اندازها را به چهار دسته اصلی حرکت، تندرستی، مکان و تجدیدنظر گسترده در مورد فعالیت‌های انتخابی تقسیم کرد.

۳-۱ حس امنیت و کالبد شهری

امنیت به "دفاع" یا "حفاظت" از خویش، خانواده، دوستان و مالکیت خصوصی و جمعی اطلاق می‌شود. عدم وجود امنیت، دوری جستن از خطر و ترس از قربانی شدن، استفاده از حوزه عمومی و خلق فضای جمعی موفق را تهدید می‌کند. احساس امنیت و ایمنی پیشنهادی طراحی یک فضای شهری موفق هستند. (Carmona, ۲۰۰۳, ص. ۱۱۹) جین جیکوبز اولین نظریه پرداز در حوزه امنیت در دهه ۶۰ میلادی در کتاب "مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی" بیان می‌کند که آرامش فضای شهری، به وسیله شبکه‌ی ناخودآگاه و پیچیده‌ی اجتماعی و استانداردهای موجود میان مردم حفظ می‌شود.

از نظر علمی درک اثرات جرم، یعنی ترس از وقوع جرم به اندازه خود آن اهمیت دارد. ترس از قربانی شدن یکی از فاکتورهای بسیار اصلی در طراحی فضاهای شهری معاصر هست. اگر شهروندان از یک فضا به دلیل عدم احساس راحتی و ترس از آن استفاده نکنند، آن فضا متروک و فقیر خواهد شد. (همان، ص ۱۲۰)

احساس امنیت در فضاهای شهری یکی از مهمترین شاخص‌های کیفیت فضا محسوب می‌شود. (منعم & ضرابیان، ۹۰) اگرچه شاخص‌های بسیاری مانند عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در ایجاد حس امنیت در یک جامعه نقش بسزایی دارند، اما نباید نقش عوامل محیطی و کالبدی را در ایجاد این حس نادیده گرفت. در بسیاری موارد نوع طراحی فضای کالبدی - نقش مکان و ابعاد اجتماعی - منجر به ایجاد احساس امنیت و یا بالعکس ناامنی می‌شود. به عبارتی دیگر فضاهای شهری با

شکل ۲ بسته سیاست‌های طراحی در ایجاد سرزندگی و شادابی در شهر به منظور ایجاد حیات شبانه

منبع: **p41 better town centres at night**

شاخص‌های کالبدی خود به نحوی در بروز بزهکاری‌های اجتماعی تاثیرگذار می‌شوند. (ادیبی سعدی نژاد & عظیمی، ۹۱، ص. ۸۳) بنابراین توجه به ارتقای سطح شاخص‌های کیفی فضا، به ایجاد حس امنیت در فضاهای شهری کمک شایانی خواهد شد.

۳-۱-۱ شاخص‌های کالبدی ایجاد حس امنیت

در مباحث جدیدی که در شاخه‌های طراحی و برنامه‌ریزی شهری به تازگی ایجاد شده است، بر این مبحث بسیار تاکید شده است که زمینه‌های بروز جرم و بزه در یک مکان را تا حد امکان با شیوه‌های طراحی و برنامه‌ریزی صحیح با بیان این نکته که رفتار انسان در فضا و مکان‌های متفاوت با شکل و هندسه خاص و نیز با عملکرد مستتر در آن، متفاوت بوده است و در بسیاری از موارد فضا و مکان، انسان را در بروز رفتارهای خاص که در مواردی می‌تواند رفتاری مجرمانه و ضدهنجار باشد را از بین برند.

برای مثال می‌توان نظریه **CPTED**^۱ یا نظریه "پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی" اشاره کرد. این نظریه تحت تاثیر اندیشه‌های جفری و جین جیکوبز در دهه ۱۹۷۰ شکل گرفته است که بر اساس تعریف انیستیتوی ملی جرایم در آمریکا عبارت است از "طراحی و استفاده مناسب از محیط ساخته شده، که می‌تواند باعث کاهش ترس و وحشت از جرم و بهبود کیفیت زندگی گردد" (International CPTED Association, ۲۰۱۲) جیکوبز نیز در ادامه به این نکته اشاره دارد که خیابان‌ها عامل اصلی احساس یا عدم احساس امنیت در یک شهر می‌باشد و مکان‌های پرنور و پر رفت‌وآمد که دارای چشمان مراقب هستند و پیاده‌روهای وسیع و بزرگ که مردم در آنها حضور دائمی دارند در ایجاد حس امنیت در خیابان‌های

^۱ Crime prevention environmental design

شهری بسیار کارا می‌باشند. در ادامه جیکوبز به مواردی مانند نیاز به فضاهای امن در شهر، جداسازی و تشخیص مکان‌های عمومی و خصوصی و تنوع و کاربری‌ها و اختلاط آن‌ها با هم می‌پردازد. (ادیبی سعدی نژاد & عظیمی، ۹۱، ص. ۴)

اسکار نیومن در کتاب خود با عنوان فضاهای قابل دفاع نیز بیان می‌کند که برای خلق فضای قابل دفاع باید هر فضایی متولی داشته باشد و فضای بدون متولی موقعیت ارتکاب جرم را به وجود می‌آورد. (Newman, ۱۹۷۳) او نیز در ادامه بیان می‌کند که برای ایجاد مسیرهای پیاده جاذب جمعیت، استفاده از گیاهان، نیمکت و نور در طراحی بسیار موثر است.

هیلیر نیز از دیگر نظریه پردازانی است که به دنبال خصوصیات مکانی، فضایی و شکلی که مشوق حضور مردم چه غریبه و چه آشنا که به وسیله آن نظارت طبیعی بر فضا افزایش دهد است که در نتیجه باعث ایجاد حس ایمنی در فضای عمومی شود. (Hillier, ۱۹۹۶، ص. ۴۷)

پوشش گیاهی نیز از عواملی است که در پویایی و سرزندگی فضا بسیار تاثیرگذار است و می‌تواند به ایجاد حس امنیت کمک شایانی کند. اما در صورت استفاده نادرست و نابجا می‌تواند پناهگاهی برای مجرمان به منظور انجام اعمال مجرمانه ایجاد کند در همین راستا کاشت درختان با قطر کم و بدون ایجاد فضای گنگ پیشنهاد می‌شود.

بنابراین بر اساس مطالب ذکر شده معیارهای که در ایجاد حس امنیت در طراحی فضای کالبدی بتواند راهنمای طراحان و برنامه‌ریزان باشد، به ایجاد فعالیت‌های جاذب جمعیت، خوانایی فضا، اختلاط کاربری، نورپردازی صحیح، کنترل فیزیکی و طبیعی فضا و کنترل دسترسی می‌توان اشاره کرد.

۲-۳ سرزندگی، شادابی و زیبایی

بنا به عقیده "آلن د باتن"^۱ در کتاب معماری و شادمانی "شادمانی یا غمبارگی ما ناشی از کیفیت محیط زندگی - نوع دیوارها، صندلی‌ها، ساختمان‌ها و خیابان‌هایی که در اطراف ما هستند- است و معماری شدیداً در اینکه ما چه می‌توانیم باشیم موثر است و این وظیفه معماری است که توانایی‌های بالقوه ما را به ما یادآور شود. به تعبیر دیگری سرزندگی تحت عنوان کیفیت زندگی که ساکنین شهر یا منطقه آن را تجربه می‌کنند تعریف می‌شود. در این بستر، پایداری نیز به معنای قابلیت پایداری کردن کیفیت زندگی خواهد بود. (تیمر & کیت سیمور، ۱۳۸۸)

از نمونه و تجربه‌های موفق جهانی می‌توان به خیابان "یونگ" در شهر تورنتو ی کانادا اشاره کرد. این ویژگی این ناحیه از شهر در سال‌های ۱۹۹۰ جرم و جنایت و بیسوادی بوده است اما شهرداری تورنتو در سال ۱۹۹۸ با ترتیب دادن یک مسابقه و تکمیل پروژه برنده شده در سال ۲۰۰۲ میلادی این منطقه را با ایجاد یک بلوک شهری که شامل امکاناتی نظیر تئاترهای روباز، فضاهای تفریحی و مراکز توریستی بود را احیا کرد که فضاهای جمعی دعوت کننده ای با توجه به حافظه عمومی ناحیه را طراحی شده بود را بوجود آورد که در نتیجه این احیاء رفتارهای ضد اجتماعی ۸۳ درصد کاهش پیدا کرد. (انگورانی، ۱۳۸۸، ص. ۳۰)

به عقیده بسیاری از صاحب‌نظران در عرصه طراحی و برنامه‌ریزی شهری اصلی ترین عامل سرزندگی و نشاط یک شهر و فضاهای شهری آن، زایش و تولید است که به بالندگی شهر و شهروندان کمک شایانی می‌کند. در نگاه بعد باید به این نکته اشاره کرد که همانطور که شهر موجودی زنده و ارگانیک است، پس باید به سلامت شهر و زیرساخت‌هایش مانند وسایل حمل و نقل، هوای پاک، دسترسی به سکونت قابل وصول، کار و شغل مناسب و ... توجه بسیار کرد. در ادامه باید به ایمنی و امنیتی که کالبد یک شهر برای شهروندان خود به ارمغان می‌آورد توجه کرد تا بتوان فضایی "خودمانی" یا intimacy خلق کرد که برای این منظور باید با به حافظه شخصی و عمومی مانند باز زنده سازی یک کافه‌ی کوچک در یک محله و استفاده از هنرهای شهری مانند اجرای زنده موسیقی یا نمایش متناسب با فرهنگ و آداب و رسوم یک ناحیه توجه ویژه کرد.

¹ Alain De Botton

از دیگر مولفه‌های یک محیط سرزنده و شاداب می‌توان به "آشنایی" کاربر نسبت به یک فضا اشاره کرد که این امر در حیات‌شبانان نیز توسط نورپردازی صحیح و اصولی به منظور شناخت محیط توسط افراد غریبه و آشنا و ایجاد حس تعلق به فضا از آن استفاده کرد.

۴- نورپردازی، ساماندهی سیمای شهر در شب

هر محیطی می‌تواند زمینه ساز تماس و تعاملات اجتماعی باشد در صورتی که این مکان توانایی پاسخگویی به تمایلات اجتماعی انسان را به طور صحیح و درست داشته باشد و بتواند با تکیه بر شاخصه‌های فرهنگی و هویت‌ملی و بومی هر منطقه به خلق فضایی سرزنده و شاداب که باعث تداعی و تکرار خاطره حضور افراد در مکان برای کاربران فضا را ایجاد کند. از عواملی که در جذب انسان‌ها به یک محیط کاملاً دخیل است، ادارک محیطی افراد از فضا است و به واقع ادارک نقطه‌ای است که شناخت و واقعیت به هم می‌رسند. (لنگ، ۱۳۸۶، ص. ۹۷) و به دلیل این که درصد بسیار زیادی از درک انسان از محیط از طریق حس بینایی انجام می‌شود و نور لازمه اصلی این شناخت است، نیاز به نور و نورپردازی در شب به منظور ایجاد ادارک محیطی کاملاً حس می‌شود.

شهر به مثابه یک موجود زنده و پویا با عدم وجود نور طبیعی روز یا به تعبیری دیگر یعنی شب، یکی از عواملی است که همواره به آن کمتر توجه شده است. با توجه به این نکته که نیمی از عمر شهرها در شب مستتر است و برای اینکه سلامت کالبدی شهر در طول شبانه روز مختل نشود و همواره بتواند به نقش خود یعنی رشد، بالندگی، تولید و زایش بپردازد، باید بتواند به مانند روز به عملکردها پاسخ دهد. به همین دلیل نیاز به طراحی جامع و کامل به منظور نورپردازی و ساماندهی سیمای شهری در شب بپردازد.

آنچه که واضح و مبرهن است، سیمای شهری چه در روز و چه در تاریکی شب باید دارای "شکل و محتوی" باشد و دارای کیفیاتی از قبیل اطلاع‌رسانی، شناساندن مناطق و محلات، افزایش بار هویتی مراکز، نمایان کردن نشانه‌ها، میراث فرهنگی و طبیعی و فضاهای شهری همچون پیاده راه‌ها و میادین باشد. (رضوان & خیری، ۸۹، ص. ۷۸) به واقع، نورپردازی علاوه بر جلوگیری از بروز رفتارهای ضد اجتماعی، ایجاد حس امنیت، احیای روحیه نشاط و سرزندگی در شهروندان، موجب احیای زندگی شبانه در شهر می‌شود. پس عدم توجه به این مقوله باعث عدم امنیت و در نتیجه ی آن عدم حضور شهروندان در طول شب در مکان‌های عمومی شهر شده (احمدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۶)

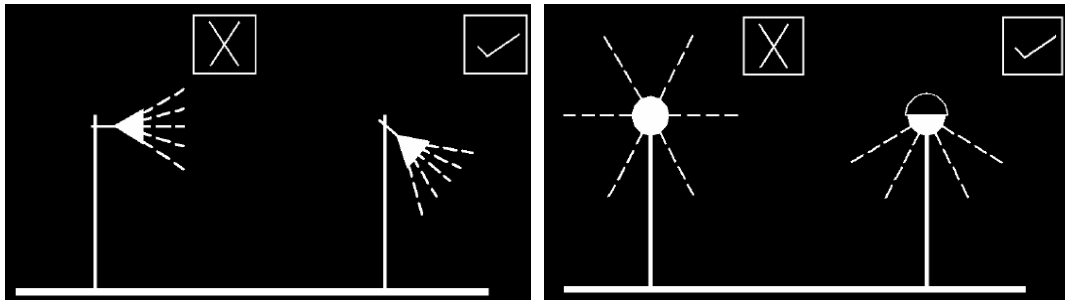
۴-۱ معیارهای کیفیت نورپردازی

بدون شک نورپردازی باعث غنای تصویر ذهنی مخاطب از فضای شهری شده و موجد خاطره جمعی شهروندان از شهر می‌شود. علاوه بر آن بخش عمده ای از درک هویت شهر وابسته به نورپردازی فضاهای شهر است که طریق آن می‌توان به خوانایی، نمادپردازی و ایمنی شهر افزود و به شهروندان احساس تعلق داد که در نتیجه شهری پویا، سرزنده و شاداب ایجاد کرد. (رضوان & خیری، ۸۹، ص. ۷۸)

از این رو توجه به کیفیات نورپردازی در شهرها برای ایجاد شهری ایمن و سلامت به منظور ایجاد حیات و اقتصاد شبانه و در امتداد آن سرزندگی و شادابی یک شهر بسیار مهم و حیاتی است.

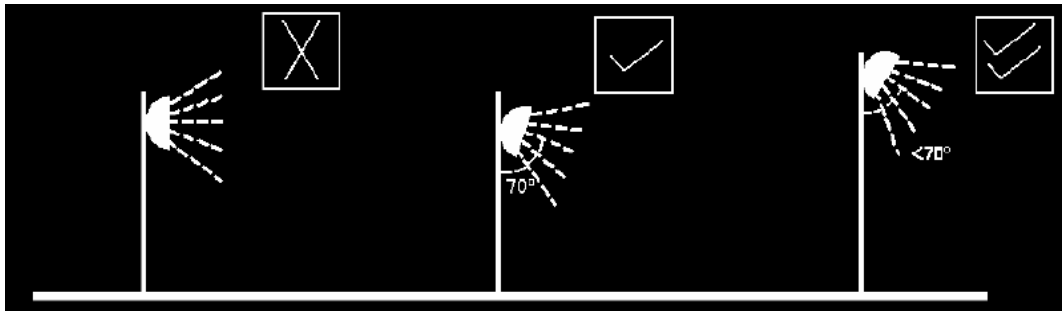
هدف از نورپردازی همواره باید واضح و تعریف شده باشد و یک هدف خاص مانند روشن کردن ساختمان، جلب توجه به یک منطقه یا برجسته کردن موانع و اشیاء خاص یک ناحیه را دنبال کند و این باید نقطه شروع هر طراحی باشد. همانطور که نورپردازی به منظور خواناتر نمودن مسیرها و راه‌ها، اطلاع رسانی به عابران در مناطق مرکزی و نقاط توریستی، که کاربران فضا با آن بیگانه هستند انجام شود که در نتیجه آن ایجاد احساس امنیت و کاهش احتمال وقوع جرم و افزایش کارآمدی فضای شهری را به دنبال دارد. بدین منظور به ارائه راهکارهای عملی می‌پردازیم:

۱- استفاده از تجهیزات خاص طراحی شده برای به حداقل رساندن گسترش نور در نزدیکی و بالاتر از خط افق. و باید به این نکته هنگام انتخاب لامپ توجه شود که تابش خیره کننده‌ای ایجاد نکند.

شکل ۳ جهت صحیح تابش نور منبع: Institution of Lighting Engineers

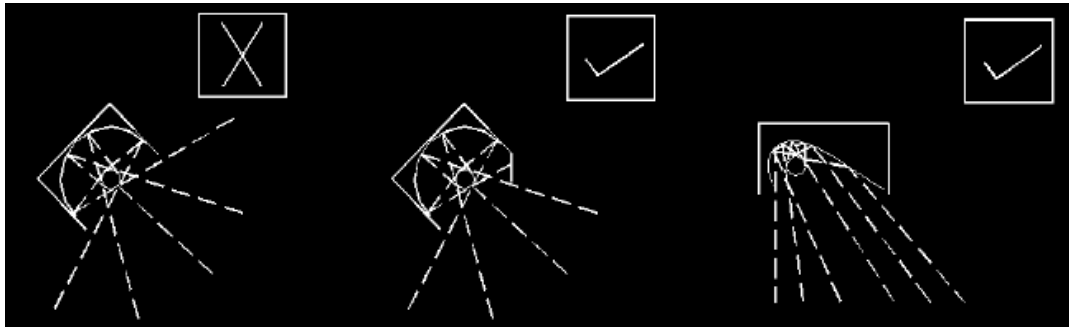
۲- به منظور کاهش تابش خیره کننده، زاویه تابش اصلی تمام چراغ‌ها به سمت ناظر نباید بیشتر از ۷۰ درجه باشد. نصب با ارتفاع هرچه بیشتر، به کاهش نور خیره کننده کمک می‌کند. در مناطقی با سطح روشنایی کم، نور خیره کننده می‌تواند بسیار مزاحم باشد و باید موقعیت آنها در تجهیزات روشنایی در نظر گرفته شود.

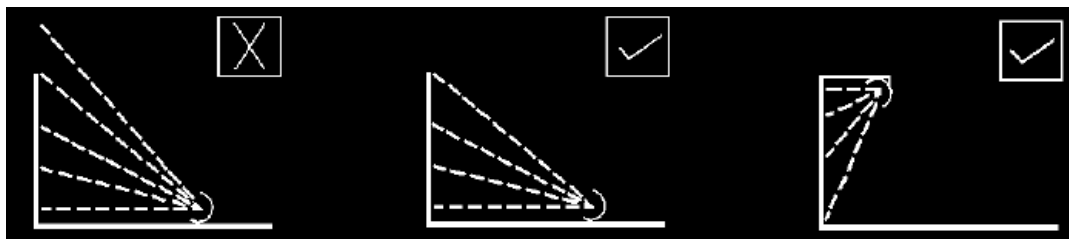
شکل ۴ زاویه صحیح تابش نور منبع: Institution of Lighting Engineers

۳- برای تاسیسات روشنایی تفریحی و ورزشی، باید از لامپ‌هایی با تابش غیر مستقیم که به این منظور طراحی شده اند، برای به حداقل رسانیدن نور مزاحم استفاده شود. نصب در ارتفاع و توجه به شکل بصری آنها سودمند خواهند بود.

۴- در هنگام نورپردازی ساختارهای عمودی مانند تابلوهای تبلیغاتی، نور باید در صورت امکان به صورت مستقیم و رو به پایین باشد. در صورت عدم امکان برای نوردهی محیطی، باید مانند نورپردازی‌های تزئینی، از پوشش محافظ، لوور برای کاهش و به حداقل رساندن نشت نور، استفاده شود.

شکل ۵ تاسیسات روشنایی با تابش غیر مستقیم به منظور استفاده در فضاهای تفریحی و ورزشی منبع: Institution of Lighting Engineers

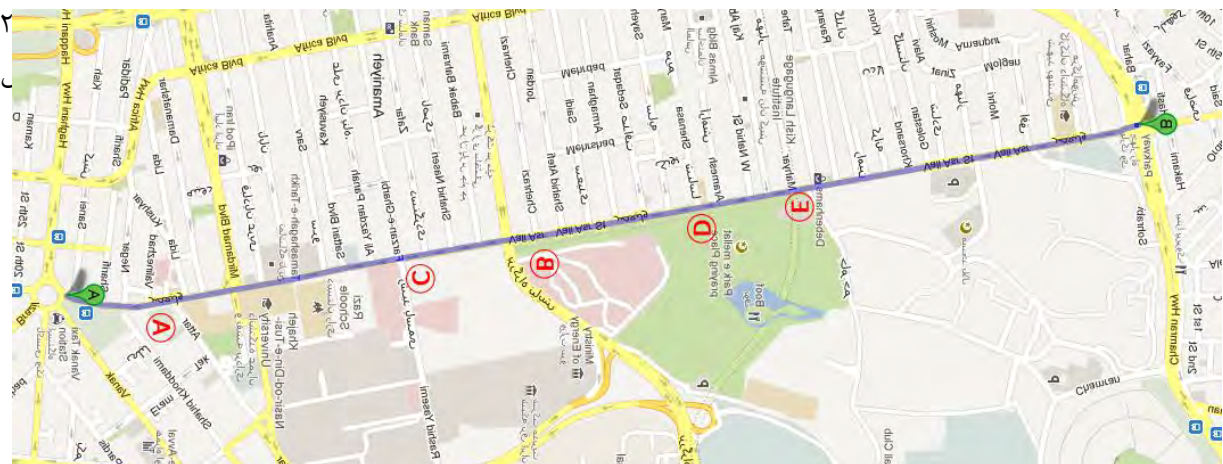
شکل ۶ روش صحیح نورپردازی ساختارهای عمودی منبع: Institution of Lighting Engineers

۵- دوری از اغتشاش و آشفتگی در نورپردازی و توجه به جنبه اقتصادی و حفاظت از محیط زیست توسط استفاده از تاسیسات نورپردازی کارآمد.

۶- تنوع و نوآوری در استفاده از رنگها و تابشهای مختلف در نورپردازی شهری و منطقه‌ای.

۵- بررسی نمونه موردی، خیابان ولیعصر (عج)

به منظور درک هرچه بهتر تاثیر نور و نورپردازی بر حیات‌شعبه به مطالعه قسمتی از خیابان ولیعصر (عج) یعنی حد فاصل میدان ونک و چهارپارک‌وی پرداخته شد. این خیابان نقش مهمی در زندگی روزمره مردم دارد به طوری که بسیاری از مراکز خرید بزرگ، پارک‌های عمومی رستوران‌های معروف، موزه‌ها، مراکز فرهنگی و دفاتر ملی و بین‌المللی در گوشه و کنار این خیابان قرار دارند.

شکل ۷ نقشه خیابان ولیعصر، حدفاصل میدان ونک و چهارپارک‌وی

منبع: گوگل میپس

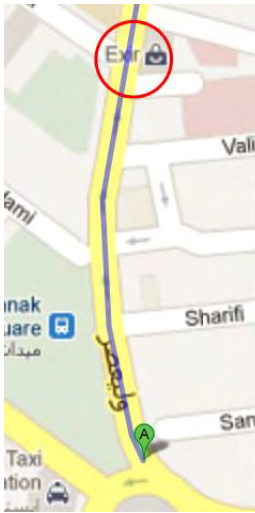
برای این منظور پرسشنامه‌هایی که در آن از فاکتورهای مهم حیات‌شعبانه مانند شادابی، پرجنب و جوش بودن، احساس راحتی شلوغی، احساس امنیت، دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی و پارکینگ سوال شده بود، تهیه و توزیع شد. آمارهای جمع‌آوری شده در جدول زیر قابل رویت هستند.

جدول ۱ آمار جمع‌آوری شده از پرسشنامه‌ها منبع: نگارنده

کم	متوسط	خوب	عالی	شادابی	آمار جرم و جنایت	تصویر ذهنی
-	٪۲۰	٪۶۰	٪۲۰			
٪۳۰	٪۵۰	٪۲۰	-	پرجنب و جوش بودن		
-	٪۲۰		٪۳۰	احساس راحتی		
٪۳۰	٪۷۰	-	-	شلوغی		
٪۳۰	٪۵۰	٪۲۰	٪۵۰	امنیت		
٪۴۰	٪۲۰	٪۴۰	-	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی		
٪۱۰	٪۵۰	٪۴۰	-	پارکینگ		

جدول ۲ میزان حضور افراد در خیابان ولیعصر منبع: نگارنده

توضیحات	استفاده هر دو	درصد مردان	درصد زنان، افراد مسن و کودکان	تعداد استفاده مردان (نفر)	تعداد استفاده زنان، افراد مسن و کودکان (نفر)	نقطه	فعالیت و رویداد شبانه
نگاه شود به شکل شماره ۸	۵	٪۱۰۰	۰	۵	۰	A	
نگاه شود به شکل شماره ۹	۶۸	٪۶۷	٪۳۳	۴۵	۲۳	B	
نگاه شود به شکل شماره ۱۰	۳۷	٪۸۴	٪۱۶	۳۱	۶	C	
نگاه شود به شکل شماره ۱۱	۶۴	٪۸۷	٪۱۳	۵۶	۸	D	
نگاه شود به شکل شماره ۱۲	۲۱۳	٪۵۹	٪۴۱	۱۲۴	۸۹	E	

شکل ۸ نقطه A فروشگاه اکسیر منبع: نگارنده

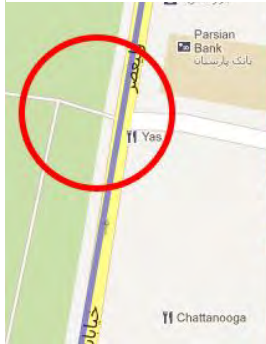

شکل ۹ نقطه B برج ملت منبع: نگارنده

شکل ۱۰ نقطه C ایستگاه هلال احمر منبع: نگارنده

شکل ۹ نقطه D ورودی پارک ملت منبع: نگارنده

شکل ۹ نقطه E مجتمع جام جم منبع: نگارنده

پس از بررسی جدول شماره ۲ و نقاط انتخاب شده که تمایز آنها براساس فعالیت‌های موجود در این نقاط به قابل رویت است، به وضوح قابل درک است که میزان وجود هرچه بیشتری نور باعث ایجاد تمرکز و حضور هرچه بیشتری افراد به خصوص گروه زنان، افراد مسن و کودکان است در نتیجه ایجاد حس امنیت و در سطح بالاتری ایجاد حس مکان در فضاهایی که در حیات‌شبانیه بسیار مهم و تعیین کننده هستند.

از دیگر عوامل تعیین کننده حیات شبانه که در این نقاط قابل رویت هستند، فعالیت‌هایی مانند، رستوران‌ها، کافی شاپ‌ها و مراکز خرید هستند که در ایجاد سرزندگی و شادابی حیات‌شبانیه کلانشهرها بسیار تاثیرگذار هستند.

۶- نتیجه گیری

شب از دیرباز برای بشر سرشار از رمز و راز و در گذشته تاریکی نماد استراحت و سکون بوده است. اما با گذشت زمان و تغییر تمامی تعاریف زندگی و به وجود آمدن متغیرهای جدید، تعریف نیمه گمشده روز نیز تغییر کرد و به زمانی برای تفریح، سرگرمی، توسعه و تلاش مضاعف بدل شد. این تغییر علاوه بر تمامی ویژگی‌های مثبت، دارای نکات منفی مانند بروز رفتارهای ضداجتماعی به دلیل عدم حضور نور و دید ناکافی است که باعث می‌شود حیات شبانه دچار مشکلات فراوان شود نیز هست.

به همین منظور برای کاهش حاشیه حیات‌شبان، نیاز به توجه ویژه به جزئیاتی که در حیطه طراحان و برنامه‌ریزان فضا هستند، اجتناب ناپذیر می‌باشد. از مواردی که در این حوزه که به فاکتورهای کیفیت حیات‌شبان که احساس امنیت و نشاط و سرزندگی هستند کمک فراوانی می‌کند، نورپردازی صحیح و اصولی به دور از هرگونه اغتشاش و آشفته‌گی هست که حیات و سرزندگی را برای خیابان‌ها، میداين و محله‌ها به ارمغان می‌آورد و ایجاد احساس ایمنی و امنیت ایجاد می‌کند.

مراجع

- ۱- احمدی، ف. (۱۳۹۱). اهمیت نقش نورپردازی در ارتقای ادارک امنیت اجتماعی. *نمادگلستان* شماره ۲۰، ۲۳-۲۵.
- ۲- ادیبی سعدی نژاد، ف. و عظیمی، آ. (۹۱). تبیین امنیت در محیط شهری بر مبنای پارامترهای کالبدی و طراحی (مورد شهر بابلسر). *فصلنامه آمایش محیط* شماره ۱۵، ۸۱-۱۰۶.
- ۳- انگورانی، م. (۱۳۸۸). زیبایی، شادابی، سرزندگی. *فصلنامه جستارهای شهرسازی*، سال نهم، شماره ۳۲، ۲۹-۳۴.
- ۴- تیمر، و. و کیت سیمور، ن. (۱۳۸۸). پیش درآمدی بر ویژگی‌های شهر سرزنده. (ل. ظاهری، تدوین) *جستارهای شهرسازی* شماره ۳۲، ۳۵-۳۹.
- ۵- رضوان، م. و خیری، ع. (۸۹). سیمای شبانه ضرورت انطباق تصویر روز با نورپردازی شهر. *منظر* شماره ۷، ۷۸-۷۹.
- ۶- سعیدی رضوانی، ن. و سینی چی، پ. (۱۳۸۵). راهبردهایی برای تحقق مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته. *CIVILCA*. همدان: CIVILCA.
- ۷- فکوهی، ن. (۱۳۸۳). *انسان شناسی شهری*. تهران: نشر نی.
- ۸- لنگ، ج. (۱۳۸۶). *آفرینش نظریه‌های معماری*. (ع. عینی فر، مترجم) تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- مَنعَم، م. و ضرابیان، ف. (۹۰). تاثیر طراحی فضاهای سبز حاشیه بزرگ راه‌های درون شهری در ایجاد احساس امنیت نمونه موردی: بزرگ راه شهید همت، تهران. *فصل نامه آمایش محیط* شماره ۱۶، ۲.

10-International CPTED Association: (2002). *بازتابی در 2002*، از International CPTED Association: <http://www.cpted.net/>

00-Carmona, M. (2002). *Public Places Urban Spaces*. Architectural Press.

02- Davies, P. (2000). *better town centres at night*. association of town centre management. London: ATCM & BCSC Educational Trust.

02-Engineers, I. o. (2002). *GUIDANCE NOTES FOR THE REDUCTION OF OBTRUSIVE LIGHT*. london: Institution of Lighting Engineers.

01-Hillier, B. (0993). *Space is a Machine*. Cambridge: Cambridge University Press.

02- Newman, O. (0992). *Defensible Space; Crime Prevention Through Urban Design*. New York: Macmillan Pub Co.